

Милан Фурунџић, дипл. инж.
Пољопривредни факултет — Земун

Неке карактеристике обима производње и потрошње воћа и грожђа у нас од 1957—1966. године

У в о д

Наша земља има веома повољне природне услове за гајење воћака и винове лозе. По површини под овим културама она у свијету заузима значајно мјесто, собзиром на то што на воћарство у нас долази нешто преко 3⁰/₀, а на виноградарство око 2,5⁰/₀ укупне обрадиве површине. У нас се све више истиче тенденција повећања потрошње воћа и грожђа у структури исхране становништва и тиме побољшава њен квалитет, а затим и посебно тежња да се гајењем воћака и лозе као култура специфичних особина, омогући рационалније искоришћавање пољопривредних површина и повећање производње, а нарочито у оним рејонима који имају повољније услове за њихово гајење него за гајење других пољопривредних култура.

У новије вријеме код нас су у воћарству и виноградарству настале велике и значајне промјене. Подигнути су већи комплекси воћњака и винограда на друштвеним газдинствима, а производња је на многим површинама интензивирана.

Воће и грожђе су врло значајни производи у структури људске исхране. Они имају одређене нутритивне особине, било да се троше у свјежем или прерађеном стању. У новије вријеме за ову врсту производа постоји све веће интересовање како код нас, тако и у свијету, и све више расту захтјеви на тржишту за већим количинама и бољим квалитетом воћа и грожђа.

Воће и грожђе имају доста дугу сезону приспијевања, а самим тим је и сезона њихове потрошње прилично широка. Уређаји за чување ових производа ту сезону чине практично непрекидном.

Обим и могућности наше производње воћа и грожђа, а такође и њихов значај у структури исхране становништва и извоза, све више намећу потребу да се разматрају и рјешавају проблеми воћарства и виноградарства, ради њиховог даљег развоја и унапређивања, а тиме и пољопривреде у цјелини.

1. Производња воћа и грожда

а) Производња воћа

Стање укупних површина под воћњацима и укупног броја стабала у периоду од 1957. до 1966. године карактерише константан пораст. Сличне тенденције испољавају се и у обиму производње воћа.

За воћарску производњу је карактеристично да се налази у доста лошем стању. Изузетак чине један дио плантажних засада на друштвеним газдинствима. На индивидуалним газдинствима већина воћних врста, изузев шљиве, гаји се на мањим површинама, а уз примјену доста оскудне агротехнике, због чега су приноси често ниски и нередовни, а квалитет плодова слаб.

У цјелини, привредни значај нашег воћарства много је мањи него што би могао бити с обзиром на природне услове.

Укупан број родних стабала јабучастог и коштичавог воћа, и производњу по секторима приказује таб. 1.

Таб. 1 Број воћних стабала и производња по годинама

Године	Укупно	Газдинства		Укупно	Газдинства	
		Друштв.	Индивид.		Друштв.	Индивид.
	Стабла у хиљадама			Производња у вагонима		
Јабучасто воће						
1957.	15 150	610	14 540	17 250	790	16 460
1958.	15 855	685	15 170	40 090	2 650	37 440
1959.	16 650	820	15 830	35 390	1 440	33 950
1960.	16 190	920	15 270	23 230	1 770	21 460
1961.	18 060	1 088	16 913	45 020	1 990	43 030
1962.	19 505	1 361	17 144	29 041	1 721	27 320
1963.	19 203	1 681	17 522	37 136	2 206	34 930
1964.	20 014	2 083	17 931	26 924	2 404	24 520
1965.	20 994	2 908	18 329	18 329	2 208	16 121
1966.	21 978	3 620	18 358	30 840	3 830	27 010
Коштичаво воће						
1957.	61 129	929	60 200	72 457	1 317	71 140
1958.	64 222	1 022	63 200	63 681	892	62 789
1959.	67 664	1 324	66 340	137 966	2 336	135 630
1960.	65 165	1 355	63 810	31 623	1 133	30 490
1961.	68 466	1 506	66 960	20 100	2 658	17 442
1962.	72 366	1 736	70 630	102 641	2 001	100 640
1963.	74 801	1 971	72 830	91 654	1 874	89 780
1964.	75 935	2 279	73 660	92 409	2 965	89 440
1965.	76 774	2 514	74 260	51 234	2 044	49 190
1966.	79 459	3 089	76 370	87 140	3 608	83 540

Извор података: Статистички билтен бр. 485, 1966. год.

* У овом раду разматраћемо ове двије групе воћа, као најзаступљеније у воћарству наше земље.

Укупан број стабала и укупна производња јебучастог и коштичавог воћа, и домаћа прерада у посматраном периоду показују тенденцију пораста и на друштвеним и на индивидуалним пољопривредним газдинствима (таб. 1 и 2). Сличну тенденцију има и стање површина под воћњацима (таб. 3).

Повећање површина под воћњацима уз интензивно гајење утиче да се повећа и побољша производња, а такође и обезбијеђење бољег снабдијевања домаћег тржишта, прераде и извоза разноврснијим и квалитетнијим воћем.

Структура је нашег воћарства разноврсна. Поједине врсте различито су заступљене. На индивидуалним газдинствима шљива је доминантна и у производњи воћа учествује око 60%. Од свог процента ракијске сорте имају преко 50%.

Таб. 2 Домаћа прерада воћа

Године	Суво воће у ваг.		Пекмез	Ракија у 100 hl	Воћни сокови у 100 hl
	Укупно	Суве шљиве			
1957.	2 390	1 780	682	9 300	11
1958.	2 970	2 140	976	9 090	16
1959.	6 110	5 380	1 780	15 300	23
1960.	786	279	543	5 040	13
1961.	4 930	3 930	2 000	16 200	63
1962.	3 590	2 800	1 740	13 600	68
1963.	2 959	2 170	1 660	13 600	249
1964.	3 830	3 090	1 440	13 200	196
1965.	970	579	841	8 580	47
1966.	2 430	1 820	1 330	12 900	229

Извор података: Статистички годишњак, 1967. год.

Таб. 3 Површине воћњака према облику власништва у периоду од 1957—1966. год.

Године	Укупно	Г а з д и н с т в а			
		Друштвена		Индивидуална	
		ha	%	ha	%
1957.	389 000	21 000	5,4	368 000	94,6
1958.	402 000	24 000	6,0	378 000	94,0
1959.	408 000	23 000	6,8	380 000	93,2
1960.	410 000	30 000	9,7	380 000	90,3
1961.	419 000	35 000	8,3	384 000	91,7
1962.	423 000	39 000	9,2	384 000	90,8
1963.	427 000	43 000	10,0	384 000	90,0
1964.	430 000	44 000	10,2	386 000	89,8
1965.	435 000	45 000	10,3	390 000	89,7
1966.	437 000	45 000	10,2	392 000	89,8

Извор података: Статистички билтен 485, 1967. године

На друштвеним газдинствима доминира производња јабука са око 30%, а затим крушка са 20%, шљива 18% и брескве 15%. Остале воћне врсте имају око 20%.

Развој воћарства на друштвеним газдинствима има тенденцију специјализације производње мањег броја воћних врста, а посебно мањег броја квалитетнијих сорти. Ова тенденција се сматра позитивном, јер ствара боље услове за већу робну производњу појединих врста и сорти.

Уопште узевши, квалитет воћа, а посебно шљива, још не одговара потребама домаћег тржишта, прерађивачке индустрије и посебно извоза. Капацитети и уређаји за прераду нијесу довољно искоришћавани и често прерађују оно до чега прије дођу, без обзира на квалитет и врсту. Код свих врста на индивидуалном сектору власништва преовлађује велики број сорти лошег квалитета. Међутим, у засадима на друштвеним газдинствима сортимент је знатно повољнији и одликује се високо квалитетним и продуктивним сортама, које одговарају потребама домаћег и иностраног тржишта као и прерађивачке индустрије. У засадима овог сектора интензивирањем производње могуће је и са знатно мањих површина обезбиједити већу, квалитетнију и стабилнију производњу. У интензивним засадима могућа је боља примјена механизације и увођење савременијих технолошких рјешења, да би се постигли што већи приноси, са што мањим производним трошковима, на што указују и досадашњи резултати.

Према подацима Института за воћарство у Чачку, у интензивним засадима јабука и крушака, уз примјену савремене агротехнике и механизације, постижу се просјечни приноси од 1,5 до 4, а код коштичавог воћа (шљива, бресква) и до 2,5 вагона по хектару. Оваквих и сличних примјера има на већем броју наших газдинстава, чије се потенцијалне могућности могу још више искористити било проширивањем нових засада било повећаним интензивирањем постојећих воћњака.

б) П р о и з в о д њ а г р о ж ђ а

За виноградарство је карактеристично да се од 1957. до 1959. јавља пораст укупних површина (таб. 4) а затим постепени пад.

Таб. 4 Површине и структура винограда и производња грозђа и вина

Године	УКУПНО у 000 ha	Површина у 000 хектара на			Број чоко- та у мил.		Произ- водња грозђа		Производна ви- на у 100 hl
		америчкој подлози	домаћој лози	хибриди	Укупно Слособних	за род	Укупно вагона	по чокоту у kg.	
1957.	271	210	23	37	1 880	1 690	90 700	0,5	42 100
1958.	275	217	22	35	1 870	1 690	119 000	0,7	57 800
1959.	277	220	23	34	1 860	1 680	95 400	0,6	46 000
1960.	273	218	23	32	1 800	1 620	73 200	0,5	33 500
1961.	272	220	21	31	1 780	1 590	95 200	0,6	42 600
1962.	270	221	19	30	1 790	1 620	113 000	0,7	51 500
1963.	266	219	19	28	1 740	1 600	122 000	0,8	59 000
1964.	263	217	19	27	1 720	1 580	125 000	0,8	58 500
1965.	261	217	18	26	1 700	1 570	112 000	0,7	51 500
1966.	259				1 700	1 580	123 000	0,8	56 900

Извор података: Статистички годишњак за 1966. годину

Сматра се да ће се оваква тенденција пада наставити и до 1970. године. Ова појава је последица, прије свега, смањивања површина под виноградима и саме производње на индивидуалним газдинствима. Друштвена газдинства, међутим, биљеже стално повећавање како производних капацитета, тако и повећање производње грозђа и вина.

Повећавање површина (таб. 5) на друштвеним газдинствима ствара услове за потпунију примјену механизације у засадима винове лозе, а поготову на већим комплексима.

Таб. 5 Површине винограда према облику власништва у периоду од 1957—1966. год.

Године	УКУПНО ha	Газдинства			
		Друштвена		Индивидуална	
		ha	%	ha	%
1957.	271 000	19 756	7,3	251 244	92,7
1958.	275 000	20 367	7,4	254 633	92,6
1959.	277 000	22 783	8,2	254 217	91,8
1960.	273 000	23 623	8,6	249 377	91,4
1961.	272 000	27 140	10,0	244 860	90,0
1962.	270 000	27 182	10,1	242 818	89,9
1963.	266 000	27 884	10,5	238 156	89,6
1964.	263 000	28 500	10,8	234 500	89,2
1965.	261 000	29 000	11,1	232 000	88,9
1966.	259 000	29 057	11,2	230 000	88,8

Извор података: Статистички билтен 485 — 1967. год.

Мogućност примјене савремене механизације доводи до напуштања једног дијела класичних виноградарских површина које због конфигурације и еродираниости терена немају потребних услова за механизовану и високо интензивну производњу грожђа.

Подаци у посматраном периоду показују да проширење површина на друштвеним газдинствима доводи до пораста производње и повећања просјечних приноса по јединици производње (чокоту или хектару). Повећање како укупне производње, тако и просјечних приноса последица је и побољшане структуре и пристизања на род младих засада у којима се примјењују савремена агротехника и механизација. Осим тога, за друштвена газдинства је карактеристично да немају хибрида и да је некалемљена лоза врло мало заступљена у засадима (свега око 4,5%).

Укупна производња грожђа прилично варира. Она је 1958. год. порасла око 33%, наредне двије год. долази до постепеног пада, а затим до поновног пораста све до 1964. год., када биљежи највећи пораст од 125 000 вагона. 1965. год. долази до пада за око 11%, а 1966. год. поново до пораста за око 9%. Но, без обзира на ова варирања она се задржава на релативно високом нивоу. Ово је утолико интересантније, што у овом периоду (1959—1966. год.) статистика биљежи, као што смо то већ истакли константно опадање укупних површина под виноградима.

У структури данашњег сортимента у нашем виноградарству доминирају винске сорте за справљање обичних вина са 60%, а затим сорте за производњу висококвалитетних и квалитетних вина са по 10%. Хибриди учествују са 10%. Међутим, учешће стоних сорти износи свега 10%. Мада се из године у годину повећава учешће стоних сорти, оно је још недовољно тим више што су растуће потребе нашег и иностраног тржишта све веће за веома раним и позним стоним сортама грожђа.

Наша виноградарска производња могла би се одржавати још на вишем нивоу уколико би се на индивидуалним газдинствима постојећи засади интензивирали, извршила реконструкција релативно младих винограда и сл.

Из приложеног табеларног прегледа (таб. 5) види се да у нашој земљи близу 90% укупних површина под виноградима долази на индивидуална газдинства. Виноградарство на овим газдинствима карактеришу: уситњеност парцела, велика старост и проређеност засада, мало растојање између редова прилагођено само за ручну обраду, недовољна заштита од болести и штеточина, неповољан сортимент у којем доминирају сорте за масовна вина, претежно ниско стабло с неразвијеним обликом чокота, велики утрошак живог рада, гајење уз колац или без наслона, слаба примјена механизација и др.

Међутим, нови засади, који се подижу на индивидуалним газдинствима, иако на мањим парцелама, карактеришу се већим

размаком између редова, бољим сортним саставом с оријентацијом и на стоне сорте, ефикаснијом заштитом против болести и штеточина, уз коришћење моторних прекалица, примјеном савремене механизације при обради земљишта итд.

Но без обзира на предузимање и увођење нових мјера у заградима индивидуалних газдинстава, њихова производња релативно заостаје за производњом на друштвеним газдинствима, која је у посматраном периоду у сталном порасту. Ова газдинства постижу све веће приносе по јединици површине и чокоту. На пољопривредном добру „Вршачки виногради“ код Вршца постигнути су приноси 1966. год. до 125 mtc/ha, а у комбинату „Јужни банат“ у Белој Цркви и до 170 mtc/ha. Ови се приноси на друштвеним газдинствима крећу просјечно од 40 — 200 mtc/ha, мада има привредних организација у којима су они и већи (до 3 вагона). Овако високи приноси захтијевају и одговарајућа материјална улагања.

2. Кретање потрошње воћа и грожђа

Потреба за појединим врстама воћа и грожђа представља полазну основу за њихово унапређивање. У периоду од 1957 — 1965. год. дошло је до знатног повећања количина појединих врста воћа и грожђа у исхрани становништва код нас (таб. 6).

Таб. 6 Потрошња свјежег и прерађеног воћа и грожђа
(у хиљадама тона)

Врста производа	1957.	1958.	1959.	1960.	1961.	1962.	1963.	1964.	1965.
Свјеже воће и грожђе	861	823	1 266	664	866	754	1 069	1 083	881
Суво воће	8	11	20	21	30	30	12	19	6
Орах и бадем	16	22	23	27	29	38	38	38	38
Агруми	13	18	26	39	44	24	45	59	63
Вино (000 hl)	2 960	4 000	5 220	3 960	3 340	4 430	4 770	4 820	4 840
Остала алкохолна пића	600	920	1 160	850	1 113	1 190	1 240	1 280	1 250

Из ових података види се, да обим потрошње варира у зависности од обима производње по годинама. Међу њима постоји и значајна корелациона веза, тј. ниво и обим потрошње стоји у великој зависности од обима производње.

Коефицијент корелације између производње и потрошње у пројекту је 0,84 а коефицијент детерминације 0,71, што показује да је лична потрошња 71% условљена производњом, а само 29% дјеловањем других фактора који утичу изоловано или групно.

Од укупно произведених годишњих количина на потрошњу свјежег воћа долази просјечно 35% и грожђа 20%, а преостале количине се користе за друге намјене (извоз, прерада у алкохолна пића и др.).

Таб. 7 Потрошка свјежег и прерађеног воћа и грожђа по становнику у кг

Врста производа	1957.	1958.	1959	1960.	1961.	1962.	1963.	1964.	1965.
Свјеже воће и грожђе	47,8	45,2	68,6	35,9	46,5	40,0	56,0	56,2	45,2
Суво воће	0,4	0,6	1,1	1,1	1,6	1,6	0,9	1,0	0,3
Орах и бадем	0,9	1,2	1,8	1,5	1,6	2,0	2,0	2,0	1,9
Агруми	0,7	1,0	1,4	2,1	2,4	1,3	2,4	3,1	3,2
Вино (у 1)	16,4	22,0	28,3	21,4	18,0	23,4	25,0	25,0	25,0
Ост. алкох. пића (у 1)	5,3	5,1	6,3	4,6	6,1	6,3	6,5	6,6	6,4

Потрошња свјежег воћа и грожђа и њихових прерађевина по становнику показује тенденцију пораста. Но и поред тога, потребе потрошача само су дјелимично задовољене како у структури и количинама, тако и у квалитету производа.

Број потрошача је у сталном порасту. Дејством разних фактора (политичких и друштвено-економских) долази до структурних промјена становништва: повећава се број градског и пољопривредног становништва на рачун пољопривредног. Отуда долази до повећаног и различитог обима и структуре потрошње свјежег и прерађеног воћа и грожђа, код различитих категорија потрошача, што прије свега зависи од висине личних примања, културног нивоа, навика самих потрошача и др.

Таб. 8 Потрошња воћа и грожђа по групама домаћинства према нивоу дохотка у 1963. години (Просјек по члану у кг)

Вриједносна група	Јабукe		Прерађевине од воћа		Грожђе	
	а	б	а	б	а	б
Просечно	10,6	11,3	0,3	0,7	9,0	9,4
до 199 000 д	6,0	6,8	0,1	0,3	4,6	5,4
200 — 299 000	7,5	6,7	0,2	0,4	6,2	6,7
300 — 399 000	8,7	8,1	0,2	0,4	7,0	6,4
400 — 499 000	10,0	8,6	0,2	0,7	7,9	7,3
500 — 599 000	13,3	9,7	0,3	0,8	9,9	8,9
600 — 699 000	13,1	11,7	0,4	0,6	11,5	10,3
700 — 799 000	13,8	12,6	0,4	0,8	14,7	10,8
800 — 899 000	12,9	15,0	0,5	1,1	15,4	10,9
900 и више хиљада динара	18,7	15,8	0,5	1,0	16,3	12,3

Извор: Статистички билтен бр. 368;
а — по члану пољопривредног и
б — по члану мјешовитог домаћинства.

Подаци у таб. 8 показују да је потрошња воћа у групи домаћинства која располаже највећим средствима за личну потрошњу три и по пута већа од потрошње у најнижој доходној групи пољопривредних домаћинстава, односно око два и по пута код мјешовитих. Сличан је однос и у потрошњи грожђа.

У цјелини, потрошња воћа и грожђа код нас у односу на неке економски развијене земље, знатно заостаје.

Један од важних фактора који утиче на ову потрошњу јесте њихова цијена која нарочито долази до изражаја при њиховом слободном формирању на тржишту.

Динамика кретања откупних и продајних цијена воћу и грожђу приказана је по секторима за период од 1962—1966. год. у таб. 9. Из ње се види да постоји општа тенденција пораста ових цијена. Највеће повећање забиљежено је код јабуке, трешње, вишње и брескве.

Одступања цијена у појединим годинама последица су углавном варијација производње, што посебно утиче на могућност снабдијевања потрошача.

Таб. 9 Откупне и продајне цијене воћарско-виноградарским производима за период од 1962—1966. год.

(За 1 kg у н. динарима)

Врста	Откуп са индивидуалних газдинстава					Продаја са друштвених газдинстава				
	1962.	1963.	1964.	1965.	1966.	1962.	1963.	1964.	1965.	1966.
Јабука за јело	0,46	0,40	0,66	1,27	1,20	0,59	0,65	0,90	1,96	1,88
Јабука за прераду	0,15	0,11	0,21	0,36	0,30	0,21	0,20	0,27	1,52	0,54
Крушке	0,35	0,43	0,48	1,17	1,06	0,60	0,78	0,80	1,90	1,65
Грожђе за јело	0,61	0,56	0,60	0,98	1,23	0,76	0,76	0,82	1,33	1,57
Грожђе за прераду	0,42	0,40	0,43	0,87	1,09	0,53	0,51	0,56	0,81	1,31
Свјеже шљиве за јело	0,28	0,29	0,39	0,80	0,68	0,48	0,44	0,48	1,09	1,00
Свјеже шљиве за прер.	0,20	0,22	0,29	0,68	0,49	0,23	0,23	0,31	0,81	0,56
Суве шљиве	0,87	0,83	1,69	2,95	2,66	1,25	1,31	1,98	3,68	2,98
Трешње и вишње	0,64	0,70	0,82	1,13	2,05	0,90	1,03	12,0	1,62	2,45
Кајсије и брескве	0,59	0,59	0,49	1,22	1,19	0,78	0,84	0,81	1,55	1,66

Извор података: Статистички билтен бр. 480, 1967. г.

Да би се отклонила ова колебања и постигао континуитет производње и потрошње, неопходно је обезбиједити стабилније цијене и спријечити њихово варирање које знатно утиче на оријентацију самих произвођача у погледу гајења одређених врста и сорти.

На обим и структуру потрошње посебан утицај има откуп свјежег воћа и грожђа, а такође и њихових прерађевина. Динамика овог откупа по секторима приказана је за период од 1962 — 1966. год. у таб. 10. Ови подаци указују да се од укупне произ-

водње воћа и грозђа откупљује врло мало (свега 15⁰/₀), што значи да остале количине за личну потрошњу иду на сељачку пијацу или троше сами произвођачи. То указује на чињеницу да производњу воћа и грозђа карактерише мали проценат тржишности у односу на укупну производњу. Учешће појединих врста производа у укупном откупу, међутим, различите је и зависи првенствено од обима производње.

Таб. 10

Откуп воћа и грозђа

(у вагонима)

Врста	Газдинства	1962	1963.	1964.	1965.	1966
Јабуке	Укупно	3 724	4 424	3 412	3 265	3 299
	У % укупне производ.	21	16	21	24	15
	Друштвена газдинства	603	804	973	1 111	1 285
	Индивидуална ..	3 121	3 620	2 440	2 154	2 014
Шљиве	Укупно	12 113	5 986	9 570	3 301	4 596
	У % укупне производ.	14	8	13	8	6
	Друштвена газдинства	213	356	233	361	498
	Индивидуална ..	11 900	5 620	9 340	2 940	4 098
Грозђе	Укупно	16 400	15 300	15 400	15 422	16 867
	У % укупне производ.	15	13	12	13	11
	Друштвена газдинства	4 370	3 210	5 020	7 349	6 042
	Индивидуална ..	12 030	12 100	10 380	8 073	10 825
Откуп прерађевина од воћа и грозђа						
Суве шљиве у ваг.	Укупно	598	755	784	193	445
	У % укупне производ.	21	35	26	33	24
	Друштвена газдинства	163	262	129	13	87
	Индивидуална ..	435	493	655	180	358
Вино у 100 hl	Укупно	7 830	9 360	9 520	13 714	11 127
	У % укупне производ.	15	16	16	27	20
	Друштвена газдинства	3 080	5 450	5 920	9 404	6 452
	Индивидуална ..	4 750	3 910	3 600	4 310	4 675
Ракија у 100 hl	Укупно	1 400	2 579	3 519	3 969	2 489
	У % укупне производ.	10	19	27	46	19
	Друштвена газдинства	329	617	944	1 242	574
	Индивидуална ..	1 071	1 962	2 575	2 727	1 915

Извор података: Статистички билтен бр. 485, 1967. год.

У укупном откупу друштвена газдинства учествују просечно свега 17,9⁰/₀. Њихово учешће постепено се повећава. Од остварене производње на овим газдинствима преко 65⁰/₀ се откупљује и представља тржишне вишкове. Ови подаци показују да друштвена газдинства у снабдијевању тржишта имају све већу улогу и значај, иако је њихово учешће због ограничене производње и даље мало.

Учешће индивидуалних газдинстава у укупно откупљеним количинама воћа и грожђа још је изразито доминантно, 78,6% што чини свега 10,8% њихове укупне производње. Очигледно је да производња воћа и грожђа и њихових прерађевина на индивидуалном сектору даје укупно већу масу, те због тога учешће сељачке пијаце и снабдијевању градског становништва свјежим воћем и грожђем има још велик утицај на обим потрошње и задовољење потреба потрошача. Тако велико учешће и утицај сељачке пијаце на обим потрошње испољава се и зато што је друштвена мрежа промета воћем и грожђем још недовољно опремљена и слабо организована.

Извоз свјежег воћа и грожђа и њихових прерађевина јавља се као посебан вид потрошње који непосредно утиче да се смањују количине на домаћем тржишту, намењене за личну потрошњу.

У овом извозу у посматраном периоду (таб. 11) запажа се неједнакост, и опадање скоро код свих врста воћа и грожђа.

Таб. 11 Извоз воћа и грожђа у вагонима

Врста	1957.	1958.	1959.	1960.	1961.	1962.	1963.	1964.	1965.	1966.
Јабуре	1 600	13	343	8	216	209	10	2	5	—
Крушке	129	28	32	7	—	25	—	14	—	—
Шљиве	3 450	1 290	2 410	844	327	4 250	720	2 437	1 295	484
Трешње	208	153	135	152	114	135	167	173	31	78
Кајсије и										
Ерескве	320	61	558	345	329	316	232	686	201	364
Грожђе	1 090	1 070	1 140	911	595	1 214	1 229	1 671	1 539	577

Извоз прерађевина од воћа и грожђа у вагонима

Суве шљиве	703	2 100	1 550	1 970	1 520	1 460	3 300	1 758	1 304	490
Остало воће	46	49	49	31	39	81	66	121	40	18
Пекмез од шљива	13	69	48	25	10	69	125	109	64	20
Демови	6	2	1	4	3	8	15	83	23	3
Шљивовица	17	15	14	19	21	27	30	36	45	40
Воћ. сокови	335	363	326	298	357	429	227	770	1 083	889
Вино укупно	6 669	8 480	4 326	5 459	3 903	5 001	4 330	4 960	3 994	3 699

Извор података: Статистички билтен бр. 485, 1967. год.

Само у посљедње двије године (посматраног периода) овај извоз се смањило скоро три пута. Томе је допринио и повећани извоз из других земаља, које су изазвале одређену конкуренцију на свјетском тржишту, у погледу квалитета, транспортабилности и динамике приспијевања, тако и у погледу цијена разним производима. Поред тога, до опадања нашег извоза довеле су и разне мјере које примјењују чланице ЗЕТ-а и ЕФТА-а, јер су земље извоз-

нице на та тржишта које нијесу чланице доведене у неравно-
праван и веома тежак положај (са плаћањем царина и сл.).

Односи и тенденције у извозу појединих врста различити су, јер од неких врста воћа и грожђа извозом се захвата већи дио производње, док су код других извезене количине незнатне. На овакве односе посебан утицај има структура производње која није прилагођена потребама и могућностима извоза. То се нарочито односи на воћне врсте за којима се осећа повећана тражња на иностраном тржишту. Међутим, производња тих врста (јабучасто воће) у нас је дефицитарна и омета повећање извоза. Од свјежег воћа водећу улогу има производња шљива са преко 50%. Од осталих врста, најзаступљеније су кајсије, брескве и трешње. Остале врсте су незнатне у структури извоза. То је прије свега случај са јабучастим воћем, јер наша јабука и крушка у квалитету асортимана знатно заостаје у односу на земље извознице на свјетском тржишту.

У извозу свјежег стоног грожђа у посматраном периоду осећа се нагли пад. То се нарочито испољило 1966. год., када се извоз смањило око 30% у односу на 1965. Овакав пад је последица веома јаке конкуренције на спољњем тржишту, које је заинтересовано за стоне грожђе веома раних и веома позних сорти. Извјесне количине стоног грожђа износе око 1% укупне просјечне годишње производње. То су веома мале количине у односу на укупну производњу. Узрок овако малог извоза јесте у томе што домаћа производња још није на таквом нивоу да може обезбиједити константно веће количине и бољи квалитет. Поред тога, наша организација промета још је недовољно опремљена савременим транспортним средствима, што представља посебну сметњу повећању количина свјежег стоног грожђа за извоз.

У структури извоза воћа и грожђа значајну ставку заузимају њихове прерађевине, нарочито сушено воће и воћни сокови. У структури сушеног воћа доминира шљива са преко 90% а у односу на укупне прерађевине са 60%. 1966. год. воћни сокови имају највеће учешће у извозу воћних прерађевина. Њихова потражња на свјетском тржишту из године у годину све је већа. Нарочито се траже сокови од јабучастог воћа. Повећани обим и структура воћних сокова прилагођава се потребама иностраног тржишта. Ово повећање непосредно проузрокује неквалитетан асортиман свјежих плодова који не могу да издрже конкуренцију на свјетском тржишту много бољег асортимана свјежих плодова других земаља извозница. С тога је економски оправданије ове производе прерађивати и у том виду извозити.

Што се тиче вина, карактеристично је у посматраном периоду да је извоз, иако са извјесних осцилацијама, све до 1962. год. растао. Од 1962. наовамо такође се запажа тенденција варирања са постепеним опадањем извоза. До ове појаве дошло је услед осјетног пораста цијена вина на унутрашњем тржишту. То се

одмах осјетило и на извозу вина. Већ 1966. год. извоз је практично био могућ једино тако што су наши извозници увозили одређене количине вина да би губитке при извозу покрили увозом. Увоз вина постављен је као услов за извоз, без обзира што наша земља располаже довољним количинама. Цијене вина су доста високе и баш због тога не може да се извози без компензације. Поред тога, ни унутрашњи промет не расте због високих цијена.

Наша земља, поред вина, увози и одређене количине сувог грожђа. Просјечан годишњи увоз овог грожђа у периоду од 1957 — 1966. год. кретао се до 152 вагона. Увозом ових количина сувог грожђа подмирују се извјесне потребе нашег тржишта и самим тим употпуњује се лична потрошња.

Наша земља увози и одређене количине јужног и суптропског воћа у свјежем и прерађеном стању. Овим увозом такође се подмирују одређене потребе домаћег тржишта и допуњава лична потрошња. Кретање увоза свјежих плодова овог воћа посљедњих година (таб. 12) има тенденцију да се повећа.

Таб. 12 Увоз јужног воћа у вагонима

В р с т а	1957.	1958.	1959.	1960.	1961.	1962.	1963.	1964.	1965.	1966.
Лимуни	490	637	967	1 270	1 560	1 610	1 641	2 241	2 753	2 569
Наранџе и мандарине	910	1 260	1 650	2 750	3 020	2 370	2 187	3 791	3 613	5 554
Банане	30	48	107	186	607	752	617	804	1 454	—
Маслиново уље	87	49	100	212	70	47	40	—	37	45

Наша земља увози и прерађевине овог воћа, а највише маслиново уље (годишњи просјек 77,2 вагона), а у посљедње вријеме и суве смокве, разне сокове и др. Увоз прерађевина, за разлику од увоза свјежих плодова, нема неких сталних тенденција ка повећању, већ се више врши повремено у мањим количинама.

Потражња за увозом јужног воћа у нас је све већа и варири првенствено у зависности од наше годишње производње и потрошње воћа и грожђа.

Осим јужног воћа у нас се увози још извјесна количина континенталног воћа (љешник, орах, бадем, јагоде, трешње, јабука — само 1965. год. и др.). Увоз ових врста производа веома је ограничен и врши се спорадично, само у случају већег смвињења обима домаће производње.